

p roblemi

Rudolf Brajčić

NAPOMENA O HEIDEGGEROVOJ EGZISTENCIJALNOJ ANALIZI

Misao Martina Heideggera pripada onim mislima koje, kad se pojave, potresaju svoje vrijeme. Izgradio je fundamentalnu ontologiju fenomenološkom metodom. U toj su ontologiji, predstavljenoj u djelu *Sein und Zeit* sadržane sve njegove temeljne misli. Ipak je sve do kraja njegova života ostalo sporno je li doista ontologiju utemeljio na ontičkom temelju, kao što je želio, ili je zapao u ćor-sokak koji ne vodi u metafiziku, odnosno u metahistoriju, domovinu samog bitka, o kojemu raspravlja ontologija.[^]

Mi bismo se ovdje htjeli pozabaviti upravo tim problemom. Naime, svi oni koji Heideggerovu pokušaju da fenomenološkom metodom progovori o samom bitku osporavaju mogućnost toga govora, u filozofskoj metodici zastupaju ili dedukciju ili intelektualni dinamizam. Mi smo češće u svojem pisanju naglašavali ulogu metafizičke kontemplacije u stjecanju metafizičkih spoznaja. Možda bi osvrtnje na tu kontemplaciju u prosuđivanju Heideggerova pokušaja moglo unijeti nešto više svjetla i omogućilo da se dođe do sigurnijeg rezultata o toj stvari. Upravo zato I pišemo ovu kratku raspravu.

[^] M. HEIDEGGER, *Sein und Zeit*, Tübingen 1963"

[^] M. HEIDEGGER, *nav. dj.*, str. 436.

Heideggerovo utemeljenje ontologije

Husserlova je intuicija bila usmjerena na bit stvari, ukoliko se očituju kroz fenomene. Heidegger tu intuiciju usmjeruje na bitak stvari i na sam bitak.

Da bi uzmogao progovoriti o samome bitku, obraća se temeljnom ustrojstvu ljudskog bitka, temeljnim ljudskim raspoloženjima, u kojima se otkriva i pokazuje ono što se samo po sebi pokazuje i što, pokazujući se, postaje fenomenom. Želi promatrati bitak u odnosu prema čovjeku, koji među svim bićima predstavlja privilegiranu »kuću« bitka, u kojoj se bitak otkriva i zgušćuje u psihološki fenomen.

Pa što je M. Heidegger otkrio o samom bitku ukoliko se bitak očituje u čovjeku?

Otkrio je da je bitak vremenit (zeitlich). Bitak je čisto zbivanje, čista vremenitost. Bitak je bitno u povijesnom razvoju. Čovjek nije povijestan jer se nalazi u povijesti, nego obratno, on povijesno egzistira i samo tako može egzistirati, jer je u jezgri svojega bitka vremenit (zeitlich). Ono što se s njim događa on doživljava da se to s njim događa u vremenu, i to na temelju vremenitosti svojega bitka.[^]

Budući da se u čovjeku očituje sam bitak, vremenitošću (povijesnošću) je zahvaćena srž samoga bitka kao takvog. U tom kontekstu Heidegger se pita: ne očituje li se vrijeme horizontom bitka? I postoji li put od iskonskog vremena k smislu bitka?* No na ta pitanja on nije dao odgovora.

Što drugi kažu o Heideggerovu razmišljanju?

Navest ćemo samo dva mišljenja.

1. J. B. LÖTZ misli da Heidegger kroz vremenitost kao horizont bitka ne može bitak smjestiti u metafiziku, koja je metahistorijska.[^]

Čovjekova povijesnost i ograničenost, prema Heideggeru, temelje se na povijesnosti i ograničenosti samog bitka kao takvog. Može li se takvim stavom prebroditi ograničenost i vremenitost bitka i dosegnuti neizmjerni i metahistorijski Bitak, pita se Lötz.*

Model Lotzova razmišljanja, dok se tako pita, bez sumnje je ovaj: Ako se u pojam samog bitka unese vremenitost, tada ništa što na sebi ostvaruje pojam bića ne može ne biti u vremenu i ne biti podložno po-

[^] Usp. B. WELTE, »Nekoliko misli o djelu i djelovanju Martina Heideggera« u 02 32 (1977) 60–67.

* M. HEIDEGGER, *nav. dj.*, str. 437.

5 J. B. LÖTZ, *Ontologia*, Herder, 1963, str. 63–64.

« J. B. LÖTZ., *nav. dj.*, str. 211.

vijesnoj promjenljivosti. Prema tome, Heidegger ne može dopustiti jedno neizmjereno i izvanvremensko biće, tj. Boga. Njegova ontologija ostaje zatočenica vremena.

Evo jednog drugog mišljenja:

Talijanski prijevod Heideggerova djela *Sein und Zeit* priredio je Pietro Chiodi. On je napisao i uvod u talijansko izdanje. U njemu Chiodi najprije ističe činjenicu da Heidegger nije tim svojim djelom ispunio plan koji je u uvodnom paragrafu najavio. Prema planu najavljenom u tom paragrafu, trebalo je da Heidegger napiše još jedan svezak. U njemu se kanio pozabaviti glavnim postajama problematike o vremenitosti kroz povijest filozofije, počevši od Kanta preko Descartesa do Aristotela. No taj nedostatak nije tako važan. Već je u mnogim tim problemima govorio u prvom svesku, i to u povijesnom kontekstu. K tome, taj je nedostatak nadoknadio bar djelomično dvije godine kasnije djelom *Kant und das Problem der Metaphysik*, (Bonn 1929.) Ali nenadoknativ je nedostatak neodređeni treći odsjek u prvom svesku. Trebalo je da taj odsjek nosi naslov »Zeit und Sein«. Tome je odsjeku hrlio sav Heideggerov misaoni zalet o vremenitosti bitka, koji je razvio u prethodna dva odsjeka. U njemu je imao naglasiti govor o smislu bitka općenito. Prethodna dva odsjeka bila su samo priprava za taj govor. Tu je pripravu Heidegger nazvao fundamentalnom ontologijom.

Zašto nije napisao završnicu svoje misli i raspleo govor o samome bitku?

Sam je pokušao nešto o tome reći.

Našao se na mucu. Nakon dva prva odsjeka, koja je obradio i s kojima je završio knjigu *Sein und Zeit*, našao se na granici na kojoj je trebalo da napusti »subjektivnost« i orijentira se prema »svjetlu bitka«. Međutim piše: »Tu je trebalo sve staviti naglavce (umkehren). Odsjek nije izrađen, jer misao klone kad se radi o tome da se adekvatno izrazi taj obrat. Jezik metafizike nije mogao poslužiti... To ne znači da, je pokušaj u *Sein und Zeit* završio u slijepoj ulici. Tamo su učinjeni neki koraci koji su još na snazi.« Također u Napomeni sedmom izdanju *Sein und Zeit* kaže da, je put tu prevaljen još i danas potreban, ali bi ga trebalo presložiti kad bi htio napisati drugi svezak.

Misli da je glavni nedostatak učinio time što u prva dva odsjeka *Sein und Zeit* nije razradio problem »jezika i bitka«, jer mu je za treći odsjek nedostajao jezik kojim bi govorio o samom bitku. I nado daje: »U *Sein und Zeit* problem bitka je postavljen kao 'pitanje bitka' (Seinsfrage). To se pitanje pokušava shvatiti 'pitanjem u pravcu bitka' (Frage nach dem Sein), premda je ovo drugo pitanje različita stvar od prvoga. 'Pitanje bitka' (Seinsfrage) jest način kako metafizika po-

¹ M. HEIDEGGER, »Brief über den 'Humanismus'«, u *Platons Lehre von der Wahrheit*, Bern 1947., str. 71, 91.

stavlja problem *bića* kao takvog. 'Pitanje u pravcu bitka' naprotiv, problem je *bitka* kao takvog. Da to pitanje adekvatno postavimo, potrebno je drukčije postaviti (umkehren) 'pitanje bitka' (Seinsfrage) kao prethodni problem i dati mu ovaj oblik: Što ima od bitka, kao takvog u 'pitanju bitka'?«[^]

Na temelju tih izjava Chiodi napominje: Ili egzistencijalnu analitiku predstavljenu u *Sein und Zeit* treba prosuđivati po tome što je onemogućila postavljanje temeljnog problema filozofije, problema bitka kao takvog, ili problem bitka kao takvog treba prosuđivati prema egzistencijalnoj analitici koja onemogućuje postavljanje problema bitka i tako bjelodano pokazuje da je taj problem krivo postavljen." Klopka je to za Heideggera spretno postavljena.

Naše mišljenje o Heideggerovu pokušaju

Naše bismo mišljenje vezali uz Lotzov prigovor Heideggeru.

Lötz, kako smo vidjeli, prigovara Heideggeru da se njegov bitak s horizontom vremenitosti (historicum) ne može izdići u nad vremensko (metahistoricum) nego da se može odnositi samo na vremenito biće. Ako, naime, vremenitost spada na bitak, ne vidi se kako bi se bitak mogao od nje odvojiti i protezati se na nešto izvan vremenitosti.

Ovdje se, međutim, treba sjetiti da nešto ne može različito spadati na jedan objektivni pojam kao njegova formalna bit ili kao njegova vlastitost. Heidegger ne kaže da je vremenitost bitak, nego *horizont* bitka. To nas upućuje na to da se ovdje pod vremenitošću ne mora misliti na jezgru bitka u apsolutnom smislu nego na jednu od njegovih temeljnih vlastitosti koja se očituje na osnovi jezgre bitka u odnosu bitka prema čovjeku. Druga je stvar je li Heidegger znao za taj put.

Punina bitka temelji tu vlastitost ukoliko se bitak može priopćavati na van u vremenskom kontinuumu. Bitak, naime, u odnosu prema čovjeku, ukoliko je vremenit, što znači, ukoliko se uvijek novim aktualizacijama dograđuje i raste, nije ništa drugo nego *neiscrpna zbilja* koja se čovjeku uvijek može priopćavati na van po novim aktualizacijama čovjeka i koja se tako na van može očitovati u vremenskom tijeku. Na jezgru, dakle, bitka spada da bude na vremenit način na van priopćavan, što znači, u sklopu akta i potencije (čina i moći). Tako vremenitost bitka nije zapravo ništa drugo nego punina bitka priopćiva na van na vremenit način. I vrijeme se, kao i sve stvoreno, temelji u Bogu. Kad nje-

" M. HEIDEGGER, *Unterwegs zur Sprache*, Pfullingen 1959., str. 92. P. CHIODI, «Introduzione all'edizione italiana di M. Heidegger *Essere e tempo*, Milano 1976., IV—V.

» P. CHIODI, *nav. m*), VI.

gova zbilja ne bi bila neiscrpiva ili kad njegova zbilja ne bi bila sve više priopćiva, vrijeme, historijsko i povijesno, stalo bi. Smirilo bi se kao sat kojemu se kazaljke ne miču. Bog je pogon svake promjene, svake evolucije, svake historije i svake povijesti, i to neiscrpivošću svojega bitka. U tom smislu vrijeme Je horizont bitka, iako ne njegov jedini jhorizont. U tom smislu Heidegger ima pravo. Druga Je stvar Je li Heidegger tako mislio. Sigurno nije.

Heidegger Je mislio da će nakon egzistencijalne analize čovjekova bitka moći filozofski progovoriti neposredno o samom bitku, što dosadašnje ontologije nisu učinile. Međutim, Heidegger je preuzeo nemoguć zadatak. Filozofski više osvijetliti objektivni pojam bitka, koji je prije svakog pojma, nemoguće Je učiniti drukčije nego otkrivanjem *vlastitosti* bitka, koje »iskaču« na temelju bitka kad se on stavi u odnos prema različitim terminima. Uostalom, tako se ponaša i Heidegger u *Sein und Zeit* kada čovjekov bitak u *odnosu prema svijetu* pronalazi vremenitim i time otkriva jednu njegovu vlastitost. Isto Je tako magao i bitak na-prosto staviti u odnos prema čovjeku kao povijesnom biću i bio bi dobio jednu vlastitost samoga bitka: da Je priopćiv na vremenit način. Ali, Heidegger misli da iza fundamentalne ontologije, nauke o čovjekovu bitku, mora mijenjati metodu i jezik da bi mogao progovoriti o samom bitku. Dakako da novih metoda i jezika nije mogao pronaći. No, svojim zahtjevom nije ugrozio samo jedinstvo bitka (dvostrukom Jeziku odgovara dvostruki ontički red) nego Je zatvorio vrata prema samom bitku.

Zaključak

Iznijeli smo problem Heideggerove egzistencijalne analize: Uvodi li nas ta analiza u smisao bitka?

Vidjeli smo da Lötz to odbija. Vremenitost bitka, koja je rezultat te analize, ne može nas uvesti u transcendentalnost bitka. Chiodi stoga zaključuje: ili Je metoda kriva ili Je metoda pokazala da je pitanje o smislu samoga bitka krivo postavljeno.

Mi mislimo da je pitanje o smislu bitka (Frage nach dem Sein) krivo postavljeno, jer se bitak kao takav prošireno saznaje samo kroz svoje vlastitosti, a ne izravnim zahvatom u njegovu Jezgru, kao što je to mislio Heidegger.

BEMERKUNG ÜBER HEIDEGGERS EXISTENZIELLE ANALYSE

Zusammenfassung

Es wird hier das Problem Heideggers existenziellen Analyse dargebracht mit der Frage: Führt uns diese Analyse in den Sinn des Seins ein?

Es wurde herausgestellt, dass J. B. Lötze diese Frage verneint. Die Zeitlichkeit des Seins als Ergebnis dieser Analyse kann uns nicht in die Transzendentalität des Seins einführen. Daher kommt Chiodi zum Schluss: Entweder die Untersuchungsmethode ist falsch oder sie hat gezeigt, dass die Frage nach dem Sein falsch gestellt wurde. Der Verfasser ist der Meinung, dass die Frage nach dem Sein bei Heidegger falsch gestellt wird, denn das Sein wird einzig durch seine Eigenschaften erkannt und nicht durch eine direkte Einsicht in seinen Kern, wie es Heidegger haben möchte.